

OPONENTSKÝ POSUDEK DIPLOMOVÉ PRÁCE
„Význam hry v mladším školním věku“
Katedra etiky, psychologie a charitativní péče

Autor práce: Bc. Jana Malečková

Vedoucí práce: PsLic. Jan Vyhnálek

Posudek vypracoval: Daniel D. Novotný, Ph.D.

Práce se nazývá „Význam hry v mladším školním věku“. Z názvu by čtenář očekával, že práce nějakým způsobem zodpoví otázku „Jaký význam má hra pro děti v mladším školním věku?“ Například by se mohlo ukázat, že hra je pro děti v mladším školním věku *útekem ze světa nepřijemných školních povinností*. Tato odpověď by přirozeně vedla k dalším otázkám: Jedná se o hlavní formu útoku či existují i jiné, důležitější formy, např. sledování televize, výlety do přírody, povídání s rodiči či vrstevníky, apod.? Liší se význam hry pro děti v předškolním věku od významu hry pro děti v mladším školním věku či pro dospívající mládež? Uvědomují si děti v mladším školním věku význam hry pro svůj život sami nebo na tento význam musíme usuzovat z vlastních pozorování? Pokud by se autorka dobře zhostila těchto povrchnějších, spíše deskriptivních otázek, mohla by si položit i otázky hlubší, otázky po *příčinách*. Proč děti preferují hry před školou? Proč (mnohé) děti preferují elektronické hry před jinými typy her? Zkoumání významu hry v životě malých školáčků otevírá mnohé otázky a a mnohé možné odpovědi.

Práce se výše uvedenými otázkami systematicky nezabývá. Její zaměření je jiné – nikoli na to *proč* si děti hrají a *jaký význam* má hra pro jejich život, spíše na to *jak* si děti hrají a *jak* se při hře projevují. Práce je navíc omezena na pozorování dětí ve školní družině, nikoli v celé šíři jejich prostředí:

„Praktická část přináší případovou studii pěti dětí při hře ve školní družině, jejímž cílem byla analýza toho, jak si dnešní děti v období mladšího školního věku hrají v kolektivu, jak se při hře projevují a výsledování společných vzorců chování projevujících se během hry.“ (str. 5, vlastní důraz)

Práce by se tedy měla spíše nazývat „Projevy mladších školních dětí při hře: Případová studie ze školní družiny.“ Ponechme ale stranou nesoulad názvu a obsahu práce a podívejme se na to, zda a jak byl naplněn cíl práce, tj. popsat a analyzovat fenomén *hry u mladších dětí ve školní družině*.

Kromě krátkého úvodu a závěru je práce rozdělena na tři části: dvě části teoretické, týkající se tematiky mladšího školního věku a hry a jednu část praktickou. Obě **teoretické části** obsahují řadu pasáží, které v praktické části nejsou využity, autorka jako kdyby na ně „zapomněla“. Např. v části 1.2.1 (Obecné zákonitosti vývoje, str. 8) autorka v bodech vypočítává „základní vývojové teorie“, které vývoj člověka vysvětlují pomocí dědičnosti (Gesell), nevědomí (Freud), poznání aktivity (Piaget), výchovu a prostředí (Skinner), přičemž nakonec zmiňuje „současnou vývojovou teorii“, která bere v úvahu všechny tyto explanační faktory. Jak tomuto přehledu rozumět? Znamená to, že původní mono-explanační teorie byly překonány a byly nahrazeny současnou poly-explanační vývojovou teorií? Pokud ano, bylo by vhodné tuto všeobecně přijímanou teorii nějak podrobněji představit a hlavně ukázat, jak jí lze využít k objasnění fenoménu *hry u mladších dětí ve školní družině*. Autorka se náznakem zmiňuje o souvislosti vývojových teorií a zkoumaného fenoménu až v poslední větě závěru:

„Z výsledků práce vyplývá, že při hře samotné není důležité postavení rodiny, sociální zázemí, počet sourozenců, či vzdělání rodičů a prospěch samotného dítěte.“ Str. 84

Celková argumentace ve prospěch tohoto závěru mi ale není vůbec jasná, dokonce mám dojem, že je tento závěr v rozporu se „současnou vývojovou teorií“, totiž, že výchova a prostředí spoluurčují lidský osobnostní vývoj. Spíše bychom totiž očekávali, že rodinné prostředí *bude* ovlivňovat

způsob hry u dětí. Jestliže tomu tak není, je třeba tento překvapivý fakt vysvětlit, či na něj alespoň nějak upozornit. Autorka si ovšem tohoto rozporu mezi teoretickou a praktickou částí patrně nepovšimla.

Rozporů a nejasností lze v teoretické části nalézt více. Například není zřejmé, zda období mladšího školního věku je poklidné či naopak intenzivní, provázené malými či velkými změnami:

„Mladší školní věk je označován za klidné období.“ (str. 6)

Proti:

„... Dítě se vyvíjí mnoha směry ... Tyto změny nejsou ve vzájemném souladu ... tudíž je to dítě [sic!] velký nápor.“ (str. 7)

V této souvislosti se také podivuji tvrzení, že “[o] mladším školním věku je napsáno pouze malé množství informací, jelikož je toto období považováno spíše za přechodné ... kde se toho příliš neděje.“ (str. 6)

Rozporuplná tvrzení lze nalézt i v popisu vývoje člověka. Na jedné stránce autorka tvrdí, že se jedná o proces zákonitý (pravidelný), na straně druhé, že se tento proces liší u každého jedince:

„Vývoj je řada zákonitých změn v zákonitém pořadí.“ (str. 8)

Proti:

„... vývojový proces je velice individuální, každý jedinec se vyvíjí odlišně ... vývoj není hladký, ale nepravidelný ... normální jsou i občasné regrese“ (str. 8)

Nejasně postupuje autorka i ve vymezení základních pojmů. O hře nejprve říká, že „pod pojmem hra si každý umí něco vybavit“ (str. 25), což by naznačovalo skeptické, anti-esencialistické pojetí hry zastávané např. Ludwigem Wittgensteinem (*Filozofická zkoumání*, §3 a passim), nakonec ovšem autorka cituje jakoby souhlasně definici hry Johana Huizigy (*Homo ludens*). K jakému pojetí hry se tedy autorka hlásí?

Kromě rozporů a nejasností by bylo lze teoretické části vytknout i další nedostatky, např. prudké přechody mezi popisem a předpisem: Na str. 6-7 autorka nejprve deklaruje, že se chce věnovat „charakteristice tohoto věku“, ovšem vzápětí káže o tom, jak „... je velkou chybou děti srovnávat ... Každý jedinec, natožpak malé dítě potřebuje chválu“.

Celkově vzato tedy považuji teoretickou část práce za nedokončenou. Pokud bychom se na tuto část dívali jako na výpisky z literatury, které je třeba dále promyslet, uspořádat, doplnit, odstranit nerelevantní pasáže, jednalo by se o dobrý začátek. Pokud se na tuto část díváme jako na finální produkt, nelze ji hodnotit jako uspokojivou.

Podívejme se nyní na **praktickou část**. Tato část je vedena jedenácti otázkami pro lepší zaměření pozorování. Odkud se tyto otázky vzaly? Do velké míry se týkají témat probíraných již v části teoretické (spontánnost, tvořivost, motivace, emoce, agresivita, soutěživost a kooperace, sekce 2.3.1-2.3.7) Zde zbýval jen krůček k explicitnímu propojení části teoretické a praktické, který autorka naneštěstí nečinila.

Autorka se hlásí k induktivní metodologii „zakotvené teorie“, kterou rozvinuli američtí sociologové Barney Glaser a Anselm Strauss, nejprve při zkoumání partikulárního fenoménu umírání (*Awareness of Dying*, 1965) a poté i obecněji. Glaser a Strauss se ve své původní práci opírali o podrobná pozorování a rozhovory učiněná v nemocnicích v metropolitní oblasti San Franciska. Tento rozsáhlý sběr dat posloužil k formulaci netriviální teorie, která popisovala a zčásti i vysvětlovala vztahy mezi povědomím o smrti a formami mezilidské interakce (např.

s nemocničním personálem). Autorka práce, myslím, pracovala s příliš malým vzorkem (pět dětí) než aby mohla metodologii „zakotvené teorie“ legitimně uplatnit, třebaže se o to v závěrečné části (5.5. Srovnání případových studií) pokusila. Samo o sobě bych toto jako závažný nedostatek neviděl. Za větší problém považuji příliš málo „hustý“ popis pozorování, které autorka u dětí prováděla. Za těžiště případové studie bych např. považoval konkrétní situace a rozhovory, které autorka uvedla jen u dítěte č. 2 (str. 63-4) a stručně u dítěte č. 3 (str. 70). Třebaže tedy autorka děti patrně dlouhodobě pozorovala, není příliš jasné z jakých situací tato pozorování vycházela.

Tolik k obsahové stránce práce. Z formálního hlediska je práce v pořádku, kromě občasných překlepů, např. str. 12 („psychický vývoj“), autorka řádně cituje, množství literatury odpovídá diplomové práci. Autorka dokonce čerpá i z několika anglicky psaných prací. V případě úspěšné obhajoby proto navrhuji známku „dobře“.

Náměty k diskusi (k tématu hry ve školní družině)

Lze hodnotit „kvalitu hry“ u dětí ve školní družině (z hlediska kooperativnosti, kreativity, soustředěnosti, atd.)? Pokud ano: lze tuto kvalitu zlepšovat? Pokud ano: jak?

Náměty k diskusi (obecnější témata)

Domácí vzdělávání:

Str. 20 „Škola je první organizovaná „překážka“ vyskytující se mimo domov jedince. Doposud měli rodiče své děti zcela pod kontrolou, mohli vybírat prostředí i ostatní osoby, s kterými se jejich děti stýkaly a které je ovlivňovaly. To nástupem povinné školní docházky končí a rodiče se s tímto faktem musí smířit.“ Co domácí vzdělávání? Domácí vzdělávání poskytuje z obsahového hlediska rovnocenné vzdělávání – děti chodí na zkoušky, kde jsou jejich znalosti prověřeny a hodnoceny podobně jako u dětí, které jsou vzdělávány ve školách. Nedává domácí výchova větší prostor pro zapojení hry do vzdělávání?

Intelektuální námaha vs. hra

Str. 24 „Hra je nedílnou součástí života ... Vždyť i tato diplomová práce je jakousi formou hry ...“ Práce je spojena s námahou a u intelektuální práce to platí dvojnásob. Hlavní charakteristikou hry je příjemnost či zábava (str. 25). Je příjemnost slučitelná s námahou? Je možné formou hry vytvořit kvalitní diplomovou práci?

Hra na „první koleji“

V úvodu autorka píše: „S dětmi různých věkových kategorií pracuji již několik let. ... Během sbírání zkušeností praktických zkušeností [sic!], jsem si uvědomila, jak je hra v období mladšího školního věku opomíjena, odsouvána na „druhou kolej“, přičemž prioritou se najednou stává škola a s ní spojené povinnosti. Což mi přijde líto.“ Jak by vypadala ideální situace, kdy hra není „odsouvána na druhou kolej“?

Pojem hračky

Str. 48 „Každý si pod pojmem hračka může představit něco jiného.“ ... Pojem není představa. Představy jsou konkrétní a individuální, pojmy abstraktní a obecné. Řekne-li se „strom“ mohou si představovat bílé břzy se světle zeleným listím na pozadí temného jehličí smrků. Někdo jiný si představí baobab. Všechny stromy (tedy jejich pojem) ale mají něco společného, např. mít kořeny, korunu, listí nebo jehličí, apod. Jaké jsou společné znaky všech hraček?

Daniel D. Novotný, PhD
Reading, 12.5.2014